

ÄR ERSÄTTNING TILL FÖRSÖKSPERSONER LÖN?

Den medicinska forskningen har drabbats av kraftigt ökade kostnader sedan ersättningen till frivilliga försökspersoner blivit skattepliktig. Flera skäl talar dock för att denna ersättning – liksom ersättningen till blodgivare – borde vara skattefri.

För närvarande råder stor oro inom den medicinska forskarvärlden, därför att den ersättning som frivilliga försökspersoner får för sin medverkan vid medicinska forskningsförsök enligt Riksskatteverkets (RSV) mening utgör skattepliktig lön. Tidigare har både RSV och den medicinska forskarvärlden uppfattat sådan ersättning som en skattefri ersättning för sveda och värk.

Det förändrade synsättet har inneburit att de faktiska kostnaderna för den medicinska universitetsforskningen liksom för utförandet av kliniska läkemedelsprövningar har ökat med 300–700 procent.

För den oberoende forskningen vid universiteten har RSVs krav fått den konsekvensen att det av ekonomiska skäl blivit mycket svårt att rekrytera lämpliga försökspersoner.

Det är fullt klart att ersättningen inte får utformas så att människor utnyttjas eller lockas att ta risker därför att de erbjuds en för stor ekonomisk vinning av att delta i forskningsprojekt. Samtidigt kan det inte förnekas att ekonomisk ersättning påverkar rekryteringen.

Ej skadestånd

RSV har under senare år framhållit att, om man skulle betrakta ersättningen som en ersättning för sveda och värk, det då skulle handla om skadestånd (som ju är skattefritt). Men ett sådant kan det inte vara, eftersom skadestånd

Författare

LOTTA WESTERHÄLL

professor i offentlig rätt, särskilt socialrätt, Handelshögskolan, Göteborgs universitet.

utbetalas i de fall oförutsedda skador och biverkningar uppstår mot någons vilja.

Skadestånd aktualiseras endast vid ett handlande som rättsordningen vill motverka, anser verket. Det eventuella obehag som en försöksperson kan ha är både förutsett och accepterat. Alltså kan det inte vara fråga om något skadestånd.

Även om RSVs resonemang om skadestandsfrågan är fullt rimligt och övertygande, är därmed inte frågan utdebatterad.

Särskild utredare

Först skall nämnas den särskilda utredare som fick i uppgift att kartlägga de administrativa problemen kring de nya reglerna om traktamenten och andra kostnadsersättningar samt beskattningsreglerna för olika förmåner. Utredaren konstaterade att ersättning för att frivilligt mot betalning utsättas för försök »är för närvarande» skattepliktig.

Vidare anfördes att de etiska skäl som talade mot att ersättningen skulle vara skattepliktig var bl a att det enligt Helsingforsdeklarationen inte fick finnas en arbetsgivar–arbetstagarrelation. Det fick inte heller föreligga ett beroendeförhållande mellan försöksledaren och försökspersonen.

Ett beroendeförhållande uppkommer, enligt utredaren, knappast genom att ersättningen är skattepliktig för motparten. Slutsatsen blev alltså att det

Skall ersättning till försökspersoner verkligen ses som skattepliktig lön?

DEBATT

”I detta fall har det medicinska vetenskapsamhället i hög grad agerat för att få en ändrad lagstiftning till stånd men utan resultat. Förklaringen kan vara att forskarvärlden använt en felaktig argumentering när man hävdat att ersättningen är en gottgörelse för sveda och värk.”

inte fanns något bärande skäl för att göra ersättningen skattefri.

Vag motivering

Enligt min mening har den särskilde utredaren inte tillräckligt beaktat å ena sidan de yrkesetiska grunderna, å andra sidan samhällsintresset. Den motivering som getts för att inte meddela skattefrihet har varit vag.

Utredaren har endast tagit ställning till beroendeförhållandet, inte till arbetsgivar–arbetstagarrelationen. En dylik relation är i sig oetisk enligt Helsingforsdeklarationen. Det räcker att man styrker relationen som sådan.

Detta låter sig lätt göra i en situation som den nu aktuella, eftersom lagen själv karakteriserar parterna som arbetsstagare och arbetsgivare. Existerar

denna relation, skall – oavsett beroendevillkoret – skattefrihet föreligga.

Förebygg konflikter!

Men, invänder läsaren, en yrkesetisk regel måste ju vara underordnad den rättsliga regleringen. Läkare och annan sjukvårdspersonal har lika litet som andra medborgare någon juridisk rätt att själva avgöra om de behöver följa gällande rättsregler eller ej.

Vid tillkomsten av ny lagstiftning borde man naturligtvis så långt det är möjligt förebygga uppkomsten av sådana konflikter mellan etiska och rättsliga normer, bl a genom remissförfarandet. Om en konfliktsituation trots allt befinns föreligga, tyder den på en diskrepans mellan lagstiftarens, dvs ytterst folkets, uppfattning och den aktuella yrkesorganisationens.

Felaktig argumentering

I detta fall har det medicinska vetenskapssamhället i hög grad agerat för att få en ändrad lagstiftning till stånd men utan resultat. Förklaringen kan vara att forskarvärlden använt en felaktig argumentering när man hävdade att ersättningen är en gottgörelse för sveda och värk.

Begreppet sveda och värk förekommer inom skadeståndsrätten, varför man felaktigt kommit att uppfatta ersättningen som ett skadestånd och argumenterat utifrån den utgångspunkten.

I stället bör de yrkesetiska reglerna och deras viktiga normgivande funktion lyftas fram. Detta gäller inte minst på områden där den rättsliga regleringen är sparsam eller helt saknas – såsom är fallet på detta område. De etiska normerna kan på så sätt fungera som utfyllnad till lagstiftningen, jämförbar med andra typer av rättsligt relevanta sedvänjor.

Undantag kan åberopas

I 19 § Kommunalskattelagen (KL) finns ett undantag från skatteplikten som är mycket centralt i detta sammanhang, nämligen att sedvanlig ersättning för organ, blod och modersmjölk inte beskattas. RSV har på förfrågan anfört att med uttrycket blodgivning torde avses att en person hos t ex en blodcentral donerar blod att användas vid transfusioner i samband med operationer, vid behandling av sjukdomstillstånd och liknande.

Skattebefrielse föreligger alltså för organdonation och blodgivning för *medicinsk vård och behandling* men inte för blodgivning eller organdonation för *forskningsändamål*.

En god hälso- och sjukvård enligt

hälso- och sjukvårdslagens regler kan inte ges utan en vetenskapligt högtstående humanforskning. Att ge skattebefrielse om syftet är att främja god hälso- och sjukvård utan att samtidigt ge skattebefrielse när syftet är att främja god forskning är bortkastat.

Båda syftena är i högsta grad samhällsrelevanta och centrala för lagstiftaren att ta fasta på. Situationerna är mycket snarlika och bör behandlas så i lagstiftningen. Än större fog får resonemanget, om detta också relateras till de yrkesetiska reglerna i Helsingforsdeklarationen.

Ersättning till försökspersoner bör alltså vara skattefri inte på den grund att det är fråga om ersättning för sveda och värk enligt Skadeståndslagen utan som ett undantag från skattskyldighet i likhet med de undantag som idag finns i 19 § KL. •

LITTERÄRA LÄKARE

En bok om

FRANÇOIS RABELAIS
TOBIAS SMOLLETT
JEAN PAUL MARAT
EMIL AARESTRUP
ARTHUR CONAN DOYLE
ANTON TJECHOV
WILLIAM SOMERSET
MAUGHAM
ALFRED DÖBLIN
GOTTFRIED BENN
MICHAEL BULGAKOV
LOUIS-FERDINAND CÉLINE
WALKER PERCY
GERHARD VESCOVI
RICHARD SELZER
NAWAL EL SAADAWI
OLIVER SACKS
CLAES ANDERSSON
PAAL-HELGE HAUGEN
EVA STRÖM

LARS-ERIK BÖTTIGER har under många år intresserat sig för läkare vars litterära insatser gjort dem kända i vida kretsar. Ett resultat av detta är de uppskattade författarporträtt han skrivit i Läkartidningen och som nu – inklusive en utförlig översikt över den svenska läkarparnassen – finns samlade i en rikt illustrerad bok på 176 sidor. Han vill med den visa att det i alla tider funnits läkare som sett helheten – och haft förmåga att uttrycka den i ord.

LITTERÄRA LÄKARE kostar 160 kronor och kan beställas med kupongen nedan.

Beställer härmed

..... ex Litterära Läkare

.....
Namn

.....
Adress

.....
Postnummer/Postadress

Insändes till Läkartidningen,
Box 5603, 114 86 Stockholm

Märk gärna kuvertet
”Litterära Läkare”

Beställning per fax:
08-20 76 19